

lad och engagerad. Som recensent har jag emellertid svårigheter med att genrestämna boken. Att jag ombetts skriva en recension i STK gör att jag tar mig an läsningen med en förväntan om att möta ett «vetenskapligt arbete». Att boken utkommit på Studentlitteratur gör att jag förväntar mig en mer systematisk genomgång av olika teorier om människan, kön, etik osv. Vad jag möter är något annat. Texten är inte ovetenskaplig, tvärt om. Heberlein bygger sin etik på grundval av forskning inom många olika områden (teologi, sociologi, historia, biologi, medicin osv.). De olika teorierna redovisas emellertid endast styckevis och utsätts inte för någon kritisk granskning. Vid några tillfällen präglas framställningen mer av tyckande än av argumentation. Och ibland, när ansats ändå görs att redovisa olika etiska modeller och vilka ställningstaganden de kan leda till i en konkret fråga (som t.ex. i resonemanget om argument för eller emot legal prostitution s. 159 ff.), går det alldeles för fort. Likaså när författaren på s. 108 slår fast att det «enda rimliga måste vara att beteckna sammansmältningen av äggcellens och sädescellens respektive kromosomuppsättningar som livets början». Det är måhända en rimlig uppfattning. Men jag har inte övertygats om det utifrån det korta resonemang som föregår påståendet.

Så vad är det då jag läser och känner sådan glädje och entusiasm över? Jag tror jag läser ett efterlängtat och kunnigt inlägg i en etikdebatt som inte förs, men borde föras i samhället och som borde föras bl.a. med hjälp av fackteologers kompetens. Med tanke på den sexuella exploatering som präglar vår kultur, det ökade sexuella våldet och de hedersrelaterade brotten är det glädjande att en teolog tagit sin kompetens på allvar och ställt den i människors tjänst. Som ett exempel på en sexual- och samlevnadsetik fungerar boken utmärkt både som kurslitteratur och som utgångspunkt för samtal och reflektion i mer informella sammanhang. Anne Heberleins inlägg förtjänar nu ett lika genomarbetat svar från andra etiker och moralfilosofer, religiösa och kyrkliga företrädare, samhällsdebattörer osv. för att medvetandegöra behovet av personliga ställningstaganden och ansvar för ett av livets mest genomgripande sidor.

Anne-Louise Eriksson

Religion in Geschichte und Gegenwart: Handwörterbuch für Theologie und Religionswissenschaft. Vierte, völlig neu bearb. Aufl., herausgeg. von H.D. Betz, D.S. Browning, B. Janowski, E. Jüngel. Band 5: L–M. lxxvi + 852 sid. Tübingen: J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), 2002.

Det femte bandet av fjärde upplagan av *Religion in Geschichte und Gegenwart* tar upp två bokstäver, L och M. Som vanligt finner man en mängd artiklar kring centrala och mer ovanliga ämnen (t.ex. en spalt om «Multinationale Konzerne») liksom historiska och samtida ämnen. Det finns även en välkommen bredd vad gäller olika religioner: under uppslagsordet «Mystik» som omfattar trettioen spalter kan man läsa om kristen, judisk, islamisk, hinduistisk och taoistisk mystik ur mer synkrona perspektiv, men även följa dess historiska utveckling i den kristna kyrkan och dessutom få ett religionsvetenskapligt perspektiv. Likaså begränsar sig uppslagsordet «Mönchtum» (tjugofem spalter) inte endast till inomkristna perspektiv. En sådan bredd på perspektiven gör inte bara RGG användbart för den som har behov att någorlunda snabbt (det finns trots allt en hel del att läsa) sätta sig in i en viss fråga utan speglar också en synlig trend inom samtida teologi och religionsvetenskap, nämligen att bli allt mer medveten om sitt eget religiösa, samhällseliga och kulturella sammanhang men också att det finns en utmaning i att försöka förstå det som ligger utanför de egna sammanhangen. Enligt min bedömning efter att ha använt lexikonets publicerade delar under sex år står sig RGG mycket väl i den mångreligiösa och mångkulturella utmaningen för teologi och religionsvetenskap i vår tid, utan att för den skull glömma bort de systematisk-teologiska och historiska insikterna.

Jag har i mina recensioner av de separata banden nämnt något om förekomsten av enskilda artiklar om svenska teologer, inte för att detta är det viktigaste kriteriet för ett fullgott teologiskt uppslagsverk, utan för att det kan vara av särskilt intresse för svensk teologi och säger något om hur den värderas internationellt. I band fem finner man emellertid inga enskilda artiklar om svenska teologer — om inte Lars Levi Laestadius skall räknas dit — men däremot en kort redogörelse för den teologiska fakulteten i Lunds historia. Här finner vi några av de mer kända svenska 1800-talsteologerna presenterade. Uppslagsordet «Lund» nämner också något om staden och ärkebiskopssätet och är författat av Ingun Montgomery, professor vid Universitetet i Oslo. Däremot har tre svenska författare bevärdigats egna artiklar: Pär Lagerkvist, Selma Lagerlöf och Astrid Lindgren. Naturligtvis hittar vi också en kort men god sammanfattning av Knud E. Løgstrups religionsfilosofi av Svend Andersen från Århus.

Under bokstäverna L och M förväntar man sig större artiklar både om Martin Luther (fyrtiotvå spalter) och Philipp Melancthon (tio spalter). Men låt mig i stället för att fördjupa mig i dessa nämna något om ett så teologiskt centralt ämne som kärlek. Uppslagsordet «Liebe» omfattar fjorton och en halv spalt,

åtta underrubriker, åtta olika författare och följs dessutom av en större artikel om Guds kärlek och kärleken till Gud. Redogörelsen för kärlekens «dogmatik» är skriven av Konrad Stock, professor i systematisk teologi i Bonn som 2000 kom ut med den synnerligen intressanta boken *Gottes wahre Liebe*. I hans delartikel blir det tydligt hur forståelsen av kärleken i den kristna teologi hänger samman såväl med relationen mellan lag och nåd som trinitetsteologin, och hur den därigenom skiljer sig från t.ex. Kants och Platons kärleksbegrepp. Anders Nygrens skiljande mellan eros och agape ordnar Stock i den religionsfilosofiska avdelningen in under de försök att framställa kärleken som har fallit i den kantianska «klyftan», dvs. separationen mellan det teoretiska och det praktiska förnuftet. Därmed kommer kärleken att reduceras från en ontologiskt avgörande storhet till ett blott etiskt fenomen. Världsskeendet tolkas sedan Kant ofta enbart som en blind, evolutionär process, något som t.ex. den amerikanske pragmatisten C. S. Peirce vände sig emot genom att vilja återinföra tanken på en barmhärtig Gud inom ramen för en evolutionär metafysik. Stocks artiklar, liksom de andra, ger en synnerligen god och uppslagsrik orientering inom olika filosofiska, teologiska och andra vetenskapliga områden, en kringssyn som man saknar i verk som omfattar betydligt mer än fjorton och en halv spalt.

Som vanligt har jag enbart lovord för RGG. Här finns ett överflöd av intressanta artiklar om allt ifrån «Leib/Leib und Seele», «Liberaltheologie» och «Literatur und Religion» till «Mann», «Mission» och «Musik/Musikinstrumenten». Jag har tillgång till alla de större uppslagsverken från *Dictionnaire critique de théologie* till *Theologische Realenzyklopädie*. Skulle jag välja ett skulle jag välja detta.

Ola Sigurdson

Mia Lövheim: *Intersecting Identities: Young People, Religion and Interaction on the Internet. Teol.dr Diss. 290 sid. Teologiska Institutionen, Uppsala Universitet 2004.*

Religions sosiologen Mia Lövheim har skrivet en doktoravhandling om unge menneskers religionsdiskusjoner på Internett. Hun har fulgt 15 svenske 18–20 åringer i forskjellige diskusjonsgrupper om religion på et svensk nettsted som anonymiseres som «the Site». Lövheim setter seg som mål å analysere hvordan disse unge kvinner og menn konstruerer religiøse identiteter i forhold til den elektroniske samhandlingen i dette web-fellesskapet. Med denne studien ønsker hun så å videreutvikle teorier og begreper om

konstruksjon av religiøse identiteter i dagens senmoderne samfunn.

Hun finner de teoretiske fundamentene for sin studie i sosialkonstruksjonisme (Berger & Luckmann), diskursanalyse (Fairclough), sosial-semeiologi (Linderman), forståelse av internetbruk som «sirkulasjonsarenaer» med et bestemt «mulighetsrepertoar» (Slevin), og i studier av hvordan mennesker former identitet ved å konstruere religiøse «autobiografier» (Ammerman).

Lövheim var deltakende observatør på «the Site» i ett år, fra februar 2000 til februar 2001. Hun fulgte utvekslingen i åtte diskusjonsgrupper: «Followers of Jesus», «Fools of Faith», «Radical Belief», «Christianity & Sex», «Religious Forum», «Magi & Magicians», «Witches» Voices» og «Shamanism». Hun konsentrerte seg særlig om innleggene fra de 15 informantene, som hun også intervjuet og hentet inn dagbøker fra. To av de 15 hadde sin bakgrunn i Svenska kyrkan, tre i Missionskyrkan eller i Baptistkyrkan, tre var evangelisk tverrkirkelig orientert, fire forholdt seg til healing, indisk religiøsitet, parapsykologi eller Wicca, to bekjente seg til satanisme og hedenskap, mens en av disse 15 diskusjonsdeltakerne erklærte seg som ateist.

Alle 15 befant seg i overgangsfasen mellom skole og jobb eller videre studier. Diskusjonen om religion på nettet foregikk i en intens tid i deres liv, men varte for mange ikke så lenge. Lövheim er opptatt av fasene: Hva var informantenes intensjoner da de sluttet seg til «the Site», hvilke spenninger og motsetninger opplevde de under bruken, og hvilke erfaringer og hvilken endret praksis satt de igjen med da de forlot «the Site»?

Lövheim ser etter «points of intersection» i de unges konstruksjon av religiøs identitet. Det omfatter situasjoner med ressurser og restriksjoner som åpner muligheter og problemer for bruk av «the Site» som en sirkulasjonsarena, som initierer refleksivitetsprosesser der den religiøse autobiografi utfordres el. bekrefte. I slike skjæringspunkter utvikler den enkelte strategier for å håndtere utfordringene til sin religiøse identitet. Skjæringspunktene oppstår i samspill med mulighetsrepertoaret på nettet og betingelsene i livet utenfor «the Site».

De funn Lövheim gjør om unge svenskers «Intersecting Identities», er at:

- Bestemte tema og tilnærminger til religion dominerer diskusjonene på «the Site»
- Noen («insiders») kontrollerer diskusjonen
- Noen (jenter) begrenses av kommunikasjonsformen i web-gruppene
- Nesten alle informantene reduserer eller gir opp sin bruk av «the Site» i løpet av året
- Noen få har nytte av «the Site», men de fleste får ikke innfridd sine forventninger